

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р инж. Здравко Борисов Гъргаров

на академичните публикации на доц. д-р Цветан Илиев Петков във връзка с обявен в „Държавен вестник“ бр. 100/15.12.2017г конкурс от Международното висше бизнес училище – Ботевград за редовен „професор“ в областта на висшето образование 3.8. Икономика, научна специалност „Политическа икономия, Приложна икономика“

Рецензията е изготвена в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за неговото приложение (ППЗРАСРБ). Тя е съставена от три части и заключение, включващи изисквания към кандидата и към неговата учебна и научноизследователска дейност.

Изисквания към кандидата (чл. 29 ЗРАСРБ и чл. 60 и 61 ППЗРАСРБ)

Доц. д-р Цветан Илиев Петков е роден на 14.05.1976г в гр. Враца. През 2000г завършва СА „Д.А.Ценов“ – Свищов – специалност „Финанси“ – магистър по икономика. С протокол № 15 от 26.09.2006г на ВАК получава образователна и научна степен «доктор» по научната специалност 05.02.01 «Политическа икономия» въз основа на защитена дисертация на тема: Политиката по заетостта в Република България – зависимости, тенденция и перспективи».

Кандидатът работи последователно като преподавател в СА „Д.А.Ценов“ – Свищов в катедра „Обща теория на икономиката“ при факултет „Финанси“, хоноруван асистент по дисциплините: Микроикономика, Макроикономика, Икономически теории, член на Академичния съвет на СА „Д.А.Ценов“ – Свищов. По-късно е Началник отдел „Евроинтеграция, инвестиции и екология“ и главен експерт „Инвестиционни програми и проекта“. Участва в разработването и управлението на проекти по предприсъединителните фондове, а след 01.01.2007г и по структурните фондове и проекти на ЕС. Преподава във ВТУ „Тодор Каблешков“ Международни проекти и програми на ЕС.

От 01.08.2011г и към настоящия момент работи в МВБУ като доцент и ръководител на професионално направление „Икономика“. Получава

академичната длъжност „доцент“ през 2011г с решение на Академичния съвет на МВБУ, протокол № 06/ 29.06.2011г.

Участва активно в редица национални и международни проекти и програми:

1. „Изграждане на знания и умения за повишаване на енергийната ефективност в частните и обществените сгради в България”, финансиран от Глобалния екологичен фонд и Програмата на ООН за развитие и изпълняван от Центъра за енергийна ефективност ЕнЕфект в периода 2006-2010 г.
2. „Създаване на връзки между заинтересованите страни, дейности, сектори и области за устойчиво развитие на селските райони" -Програма ФАР 2005; Договор CSDP-071, lot 3; АРИР-Враца – участие в 4 форума; набиране на информация и изготвяне на социално-икономически анализ на общините Борован, Бяла Слатина, Оряхово, Роман”.
3. Проект „МОДЕЛ” – Управление на свързаните с енергията сфери в общините, финансиран от програмата Интелигентна енергия за Европа, реализиран в партньорство на общини от България и Общинска мрежа за енергийна ефективност „ЕкоЕнергия” – София.
4. Проект BG161PO001-1.2.01-0001 „Енергийно обновяване на българските домове“ на територията на община Враца.
5. Проект „Ремонт и възстановяване на пострадали обекти от наводненията през периода 31.07.2014 г. – 04.08.2014 г. на територията на община Враца“.
6. Проект „Предоставяне на интегрирани социално-здравни услуги в община Враца”, Договор № BG05M9OP001-2.002-0190-C001, по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, Процедура „Независим живот” Договор № BG05M9OP001-2.002.

Активно участва в организиране на конференции и научни форуми – Международна научно–практическа конференция “Проблеми и перспективи на сътрудничеството между страните от Югоизточно Европа в рамките на черноморското икономическо сътрудничество и ГУУАМ, Албена, 17–21 септември 2003г; Научна конференция “Regionalni razvoj i demografski tokovi balkanskih zemalja”, Niš, юни 2004 г.

Участва в научноизследователски проекти:

1. Methodological bases and practice of sustainable development implementation. University of Economics and Humanities (Bielsko-Biala, Republic of Poland).
2. European Agricultural and Environmental Policy. KEGA project No. 025SPU–4/2015. Slovak University of Agriculture in Nitra.

Доц. д-р Цветан Илиев е единствен кандидат по конкурса. От направената проверка по документи се вижда, че не са допуснати нарушения по конкурса. Спазени са законовите изисквания и изискванията на

Международното висше бизнес училище

Изисквания към учебната дейност

(чл. 29 (4) и чл. 29 „б“ (2), т. 1 от ЗРАСРБ и чл. 61 (2), т. 1 от ППЗРАСРБ)

Доц. Илиев изнася лекции по учебните дисциплини: Микроикономика, Макроикономика, Управление на проекти, Международни проекти и програми на ЕС. Учебната му натовареност за учебната 2017/2018г съответства на норматива за МВБУ. Кандидатът има публикувани 3 учебника и 7 учебни помагала, публикувани след придобиване на научното звание „доцент“. Всички те са пряко свързани с преподаваните учебни дисциплини.

Изисквания към научноизследователската дейност

(чл. 29 (1), т. 3, т. 4, чл. 29 „б“ (2), т. 2 от ЗРАСРБ и чл. 60 (1) т. 3 и т. 4, чл. 61 (2) т. 2 от ППЗРАСРБ)

Доцент д-р Цветан Илиев представя за рецензиране 38 научни публикации. От тях 1 монография, 4 учебника, 9 учебни пособия и 24 студии, статии и доклади.

В основния монографичен труд авторът изследва *„Теоретичните аспекти на съвкупните разходи и макроикономическото им регулиране“*.

Предлаганият труд е резултат от задълбочен анализ на потока на съвкупните разходи в икономиката, представен чрез моделите на затворената частно–пазарна икономика и на отворената икономика от смесен тип като следствие на промените, които настъпват в потока на съвкупните разходи в резултат от изменения в поведението на стопанските субекти.

Монографията е разработена в 3 самостоятелни глави, разкриващи същността и тенденциите в макроикономическото регулиране.

В **първата глава** се анализира моделът на съвкупните разходи в затворената пазарна икономика. Разкриват се различията между класическите икономически възгледи и тези на Джон Мейнард Кейнс, който остава известен и до днес с опита си да обясни, защо в капиталистическата икономика заетостта има цикличен характер и че капиталистическата икономика не е в състояние да се саморегулира и непрекъснато да се движи по траекторията на растежа.

В зависимостта *доход – потребление – спестяване* авторът прави заключението, че както потреблението, така и спестяването, са функционално зависими от размера на разполагаемия доход.

По-нататък авторът обосновава ролята на инвестиционните решения не от номиналния, а от реалния лихвен процент В обобщение на тази тенденция той прави извод, че реалният лихвен процент е определящ фактор за

решенията на инвеститорите да търсят капиталови блага и да увеличават съвкупното производство. Като аргументирано заключава, че за да се приведат в съответствие инвестиционните решения на фирмите с потребителските намерения на домакинствата, е необходимо да се съпоставят планове за капиталовложения на бизнеса с равнището на разполагаемия доход или БВП.

Като основен момент в модела на съвкупните разходи за автора е разбирането, че количеството на произведените стоки и услуги, а следователно и равнището на заетост, се намират в пряка зависимост от обема на извършените в икономиката съвкупни разходи. В тази връзка авторът допуска хипотезата, че в икономиката има свободни производствени мощности и незаети трудови ресурси. В този смисъл, увеличението на съвкупните разходи се обвързва с ръста на реалния БВП, но не и на цените.

Във **втора глава** авторът проследява взаимоотношенията между потребители и производители, но вече с участието на държавата и външноикономическия сектор.

Промените в равновесния обем на производството чрез влиянието на промените в инвестициите върху равновесното равнище на съвкупното производство и дохода са представени чрез графичен модел. Решаващата роля на инвестициите, а посредством тях и на съвкупните разходи, за определяне на равновесното равнище на реалния БВП (дохода), се разглеждат в действителност чрез промени и под влияние на настъпващи изменения на функциите на потреблението и спестяването.

Анализира се и ефектът на мултипликатора като числов коефициент, определящ отношението между промяната в равновесното равнище на БВП и изменението в обема на съвкупните разходи. Смисълът на мултипликатора авторът свързва със стимулирането на икономиката чрез допълнителни разходи, т.е. чрез допълнително съвкупно търсене, което има множествен ефект. Анализират се два негови фактора: *първо*, че в икономиката е налице един непрекъснато повтарящ се кръгооборот на разходи и доходи и *второ*, че всяко изменение на дохода води до промяна в същата посока на потреблението и спестяването, което свидетелства, че първоначалното изменение на обема на съвкупните разходи предизвиква верижна реакция, която води до многократна промяна в обема на БВП, респективно на съвкупния доход. Това от своя страна според автора води след себе си изменения в нагласите на стопанските субекти да потребяват и да спестяват.

Прави се изводът, че представеният мултипликатор на БВП е елементарен, тъй като отразява случващото се само в един специфичен модел на икономиката (затворена частно–пазарна). По своята същност според автора този мултипликатор отразява само изтичанията на средства, като се вземат предвид само спестяванията на домакинствата, а в реалността има и други видове изтичания, като данъците и вноса на стоки и услуги.

Авторът обективно изхожда от тезата, че в действителност няма държава, която да не заема място в световните обменни отношения, при което всяко национално стопанство се явява едновременно производител и доставчик на стоки и услуги, но и потребител на продукцията на други производители. Така, че независимо от мащабите на своето икономическо развитие, в по-голяма или в по-малка степен, страните стоят на пътя на вносно–износните потоци в международния обмен. Ето защо в зависимост от степента на отвореност на една икономика към външните пазари авторът аргументира тезата, че чистият износ ще заема различен относителен дял в общия обем на съвкупните разходи. В тази връзка според автора следва да се отчита влиянието на съвкупните разходи върху равновесното равнище на БВП (дохода) в рамките на една отворена частно – пазарна икономика, като се взема предвид и елементът чист износ.

Авторът справедливо подчертава, че с включването на публичния сектор в анализа на съвкупното търсене и общите разходи моделът на икономиката добива своя цялостен вид, присъщ на реалността. В тази част на анализа вниманието се съсредоточава върху промените в равновесното равнище на производството под въздействието на съвкупните разходи в една отворена икономика от смесен тип.

В обобщение се прави изводът, че посредством своите разходи държавата влияе върху основните макроикономически показатели – БВП, съвкупно търсене, потребление, инвестиции, заетост, доходи и т. н.

В трета глава се анализират основните фактори в процеса на макроикономическото регулиране. Разкриват се ролята и функциите на държавата в икономическите процеси.

Авторът изхожда от тезата, че в действителност като вид стопанска система чистата пазарна икономика не се реализира напълно. Не всичко, от което се нуждаят хората, може да бъде произведено и доставено ефективно единствено от пазарните сили. В този смисъл държавата винаги следва да присъства в общественно–икономическите процеси, макар и под различна форма, и ще има важна роля за установяването и поддържането на пазарния ред. Аргументира се позицията, че без намеса на държавата днес общественно–икономическите процеси са немислими. Разпределението и

переразпределението на доходите се определя като една от основните насоки на въздействие от страна на държавата върху стопанския процес.

За приоритетна нейна грижа авторът определя осигуряването на икономическа и социална стабилност и сигурност. В тази връзка се обосновава осъществяването на активна макроикономическа стабилизационна политика с акцент върху смекчаване на цикличното развитие и преди всичко на кризисните състояния и балансирането на външноикономическите отношения. За тази цел авторът анализира използването от държавата на такива монетарни инструменти като операциите на открития пазар, нормата на задължителни банкови резерви и сконтовия процент, а в групата инструментите с фискален или бюджетен характер данъците, митата, бюджетните разходи, субсидиите, социалните трансфери, бюджетния дефицит, вътрешния и външния държавен дълг.

В крайна сметка авторът прави извода, че чрез тях намесата на държавата в стопанските процеси ще води до постигане на икономически растеж, подобряване на заетостта, доходите, цените, стабилността на националната парична единица и др.

В **заключението** справедливо се акцентира върху инвестициите, които имат важна роля в икономическата верига „производство – заетост – доходи – потребление“, тъй като равновесие на икономиката е налице само, ако достигнатият обем на реалния БВП (дохода), предизвиква същия размер на съвкупните разходи, които са достатъчни за изкупуване на произведената в националното стопанство продукция.

Учебниците са разработени за практическите нужди на обучение в МВБУ за студенти – редовна и задочна форма на обучение и се отнасят до Микро и Макроикономиката, Управлението на проекти, Международни проекти и програми на ЕС.

Представени са и четири **студии**: «Теоретични аспекти на колебанията в икономическото развитие», «Екип и екипна работа – практически измерения на ролята на човешкия капитал в организациите», «Лидер и лидерство – същност и теоретични конструкции», «. Модел на съвкупните разходи в затворена частно – пазарна икономика“.

В студиите се анализират: теоретичните концепции на водещите икономически школи – неокласическа и кейнсианска, в посока на предлагани мерки за излизане от кризисното състояние и поемане отново по траекторията на икономическия растеж; някои от по-важните аспекти на екипната работа в съвременните бизнес организации като форма на практическо проявление на ролята и значението на човешкия капитал;

възможностите, които лидерският тип ръководител трябва да използва, за да може да изгради такава организационна среда, която да работи като един общ механизъм с оглед на предизвикателствата пред развитието на стопанските процеси на национално и международно равнище, пред които са изправени бизнес; ролята на основните фактори на равнището на производството и заетостта, но без участието на държавата и без външен сектор, изключвайки потоците на износа и вноса, като за целите на изследването се използват количествени показатели, които онагледяват потока на съвкупните разходи в затворено национално стопанство.

Във всички посочени съвместни трудове доц. д-р Цветан Илиев коректно отразява своето участие и това на останалите съавтори.

Основните приноси моменти в рецензираните трудове могат да бъдат сведени до няколко актуални идеи, развити последователно в представените публикации.

Водещата идея в рецензираните произведения се свежда до това, че колебанията в инвестиционната активност, предизвиквани от действието на различни фактори, като дългосрочния характер на употреба на капиталовите стоки; техническия прогрес; променливия характер на печалбата; промяната в очакванията на бизнеса за развитието на стопанската среда *предизвикват* промени в обема на производството, заетостта и доходите в икономиката.

Основните приноси моменти могат да се отнасят до следното:

- *Представяне на актуален преглед и анализ в теоретичен аспект на процесите, които протичат в националното стопанство, възприемано като флукуационно развиваща се система от взаимодействия, през призмата на промените в потока на съвкупните разходи и на реалния БВП с два модела с присъщите на тях практически препоръки – при рецесионен и при инфлационен разлив.*
- *Систематизиране и анализиране на практико – приложните аспекти на знанието като фундамент на съвременното производство и управление на промяната, на нови парадигми и визии за осъществяване на трансформационните процеси от типа на „третата постиндустриална вълна”.*
- *Утвърждаване на тезата за стратегията на лидиране и екипни действия като вътрешно присъщи характеристики и качествено*

измерение на новата корпоративна икономика и ценности, генериращи потенциал за създаването на ново знание, въз основа на което са предложени решения за екипната дейност на различни равнища и управлението на екипи като стратегическа дейност.

- *Обогатена е практико–приложната функция на обучението по „Микроикономика”, „Макроикономика” и „Управление на проекти” чрез разработени учебници и учебни пособия за студентите от „Международно висше бизнес училище” – Ботевград.*

Посочените приноси в отделните тематични направления биха могли да бъдат определени като използване на фундаменталното научно знание в конкретно приложно знание, въвеждане на нови и допълване на съществуващи изисквания към управлението на проекти и програми, в това число и международни.

Заключение

На база на представените документи по конкурса и оценката на приетите за рецензиране публикации, за кандидата могат да бъдат направени следните изводи:

- 1) Доц. д-р Илиев е единствен кандидат в конкурса
- 2) Притежава научно-образователната степен „доктор” и академичното звание „доцент” и отговаря на изискванията.
- 3) Има осигурена необходимата аудиторна и извън аудиторна заетост.
- 4) Има публикуван монографичен труд, 3 учебника и 1 учебно помагало, които са свързани пряко с конкурса.
- 5) Чете лекции по 4 дисциплини в ОКС „бакалавър”, които са непосредствено свързани с конкурса.
- 6) Бил е научен ръководител на редица дипломанти.
- 7) Представена е и е приета за оценка научна продукция, включваща 38 научни публикации, от които 1 монография, 4 учебника, 9 учебни пособия и 24 студии, статии и доклади.
- 8) Някои от представените трудове са публикувани на английски език.

В заключение смятам, че предложените за рецензиране трудове по своите качествени характеристики, приноси моменти и количество на публикациите напълно отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България. Разнообразната обществена, лекционна, методическа, научна и международна дейност на кандидата ми

дава основания убедено да твърдя, че доцент д-р Цветан Илиев отговаря на всички критерии и изисквания за заемане на академичната длъжност „професор” в областта на висшето образование 3.8. *Икономика, научна специалност „Политическа икономика, Приложна икономика“* в съответствие със Закона за развитието на академичния състав в Република България.

София, 10.04.2018 г.

Рецензент:

(проф. д-р инж. Гъргаров)